

Objektivitetskravet og uskyldspresumpsjonen i politiets objektive etterforskning

- Hvilke krav stilles?

Juridisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2021

Kand.nr: 97

Antall ord: 6203

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	1
1 Innledning	2
1.1 Tema, problemstilling og avgrensning	2
1.2 Juridisk metode og rettskildebildet	4
1.3 Begrepsavklaringer	5
1.4 Oppgavens videre fremstilling	6
2 Straffesaksbehandling	6
2.1 Politiets oppgaver under etterforskning	6
2.2 Straffeprosess	6
2.3 Rettsprinsipper	7
2.3.1 Den materielle sannhets prinsipp	7
2.3.2 Favor defensionis-prinsippet	8
2.3.3 Menneskerettsprinsippene	8
3 Objektivitetskravet	9
3.1 Straffeprosessloven § 226 tredje ledd	9
3.2 Straffeprosessloven § 55 a fjerde ledd	11
3.3 Ny straffeprosesslov	12
4 Uskyldspresumpsjonen	12
4.1 EMK art. 6 nr. 2	13
4.2 Grunnloven § 96 andre ledd	15
5 En felles tolkning	16
5.1 Høy kvalitet	17
5.2 Innhenting og behandling av bevis	17
5.3 Objektivitet som handlinger	19
6 Avslutning	20
7 Kilder og litteratur	22
7.1 Lover og forskrifter	22
7.2 Forarbeider	22
7.3 Rettspraksis	23
7.4 Rundskriv og rapporter	23
7.5 Litteratur	25

1 Innledning

“Justisfeil kan (og vil) begås av velmenende og samvittighetsfulle etterforskere og føre til alvorlige konsekvenser”.¹

De siste årene har det kommet flere granskningsrapporter som retter krass kritikk mot politiets straffesaksbehandling og etterforskning i norske straffesaker. Granskningsrapporter fra straffesaker slik som Bergwall-sakene, Monika-saken og Fritz Moen-sakene påpeker alle ulike momenter i etterforskningen som strittet mot objektivitetskravet og førte til justisfeil.² Rapportene er en påminnelse om hvor sentralt objektivitetskravet er for å unngå justisfeil.³

Forskning konkluderer med at ingen mennesker er objektive når de tar beslutninger.⁴ Likevel stilles det krav om en objektiv etterforskning, og i 2016 ga Straffeprosessutvalget en utredning om ny straffeprosesslov som foreslår å lovfeste formuleringen: “Etterforskningen skal være objektiv”.⁵

1.1 Tema, problemstilling og avgrensning

Mitt valg av tema for bacheloroppgaven springer ut fra teoretisk læring første året på politihøgskolen satt i sammenheng med erfaringer fra mitt praksisår. Gjennom det første året på politihøgskolen ble vi gjentakende minnet på hvor viktig det er å holde seg objektiv når man etterforsker straffesaker, blant annet fordi ingen er skyldige før de er dømt. Da jeg satt på skolebenken, tenkte jeg at dette var en selvfølge. Videre i psykologi ble vi gjentakende minnet på at ingen mennesker er objektive. Jeg tenkte ikke så mye på denne problemstillingen gjennom det første skoleåret, det var ikke før jeg var inne i praksisåret mitt at jeg fikk kjenne det på kroppen hva det faktisk betydde.

Jeg opplevde gang på gang at jeg som etterforsker i straffesaker dannet meg en subjektiv oppfatning av faktum i saken. Den subjektive oppfatningen kunne gjerne endres underveis i saken, men den ble ikke borte. Det trengte nødvendigvis ikke være saklige holdepunkter for oppfatningen min, den bare var der. I ettertid har jeg tenkt mye på om jeg overholdt kravet om

¹ Racklew (2009), s. 7.

² Riksadvokatens publikasjoner nr. 3 (2015), Riksadvokatens publikasjoner nr.1 (2015), NOU 2007: 7.

³ Riksadvokaten.no (2017), *oppfølging av Bergwall-rapporten*.

⁴ Bjerkes & Fahsing (2018), s. 82.

⁵ NOU 2016: 24, se lovtokast §13-5, 1.ledd første punktum, s. 45.

objektivitet og uskyldspresumpsjonen i de straffesakene jeg etterforsket i praksisåret. Hvordan skal man overholde et krav om objektivitet, når menneskers hjerne naturlig vil ta kognitive snarveier? Hvilken betydning ilegges å være objektiv i lovens forstand, og hvordan skal en polititjenesteperson etterforske en straffesak for å ivareta objektivitetskravet? Vil etterforskningshandlinger i strid med objektivitetskravet også bryte med uskyldspresumpsjonen?

Formålet med oppgaven er å gi leseren en forståelse for hvordan objektivitetsplikten rettstilstand er for polititjenestepersoner som etterforsker straffesaker, og hvilke krav det stiller til polititjenestepersoner. Oppgaven skal også belyse uskyldspresumpsjonens plass når det gjelder en objektiv etterforskning, og dens sammenheng med objektivitetskravet. Med utgangspunkt i oppgavens tema har jeg utformet følgende problemstilling:

“Objektivitetskravet og dets sammenheng til uskyldspresumpsjonen: hvilke krav stilles til objektiv etterforskning for polititjenestepersoner?”

Oppgaven tar utgangspunkt i objektivitetskravet og uskyldspresumpsjonen i den generelle etterforskning, og går ikke i dybden på spesifikke etterforskningskritt eller sakstyper. Oppgaven konsentrerer seg om objektivitetskravet og uskyldspresumpsjonens rettstilstand i den politifaglige etterforskning for den alminnelige polititjenesteperson som etterforsker straffesaker.

Uskyldspresumpsjonen har flere sider som henvender seg til blant annet et beviskrav og saksbehandling i domstolen og uttalelser fra myndighetspersoner.⁶ Også objektivitetskravet henvender seg flere aktører i rettsvesen, jf. straffeprosessloven⁷ § 55 a. Dette vil ikke bli behandlet i denne oppgaven. Det er to grunner til det. For det første faller saksbehandlingen i domstolen utenfor oppgavene til en polititjenesteperson som etterforsker en straffesak og de ulike aktørene i rettsvesenet har svært ulike oppgaver. Den andre grunnen henger sammen med dette, da det på grunn av ordbegrensninger ikke vil være mulig å gjennomgå hva uskyldspresumpsjonen og objektivitetskravet innebærer for enhver aktør i rettsvesenet.

⁶ Se Johansen (TFR-2006-1)

⁷ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).

1.2 Juridisk metode og rettskildebildet

Objektivitetskravet og uskyldspresumpsjonen med de problemstillinger oppgaven reiser vil jeg løse ved bruk av alminnelig juridisk metode. For å finne ut hva som er gjeldende rett og rettstilstand må det anvendes gyldige rettskilder som grunnlag for argumentasjon. Slike rettskilder kan være lovtekster, lovforarbeider, rettspraksis og myndigheters praksis⁸.

For å finne ut av gjeldende rett har jeg tatt utgangspunkt i de sentrale og relevante bestemmelsene i lover som omhandler straffesaksbehandling. For å kartlegge den gjeldende rett har jeg brukt ‘lovdata.no’ og ‘rettsdata.no’ for å lete etter relevante rettskilder. Av rettskilder til lovteksten har jeg brukt lovforarbeider, rettspraksis, myndigheters praksis og juridisk litteratur.

Lovbestemmelsene for objektivitetskravet ligger innen straffesaksbehandling, og reguleres blant annet av straffeprosessloven, jf. §§226 tredje ledd og 55 a fjerde ledd.

Objektivitetskravet har lenge vært sedvanerett og ble tilført ny straffeprosesslov i 1981 og lovendringer i 2013⁹. Av de sentrale forarbeidene finner vi innstillingen om rettergangsmåten i straffesaker fra 1969¹⁰ og proposisjon om endringer i straffeprosessloven fra 2012-2013¹¹. Bestemmelsene gis lite oppmerksomhet i forarbeidene. Også i rettspraksis er bestemmelsene dårlig representert. Utredningen om Fritz Moen og norsk strafferettspleie fra 2007¹² vil derfor bli en sentral rettskilde. Selv om utredningen og noe rettspraksis er fra før lovendringen i 2013, er den fortsatt relevant da endringen lovfester sedvanerett.

Riksadvokatens føringer og bemerkninger for objektivitetskravet i rapporter, retningslinjer og rundskriv blir også en sentral rettskilde i denne oppgaven. Av de mest anvendte rundskriv i oppgaven finner vi kvalitetsrundskrivet fra 2018¹³ som legger retningslinjer for kvalitetskravet i straffesaksbehandlingen i politiet.

Selv om Riksadvokaten som rettskilde generelt har lav verdi sett opp mot flere andre rettskilder, vil den som rettskilde bli lagt vekt på i denne oppgaven. Grunnen til dette er for det første at politiet står i en særskilt stilling til Riksadvokaten og er i sin tjeneste pålagt å

⁸ Bernt & Doublet (1998), s. 140-147.

⁹ Loven ble endret ved lov nr. 86/2013

¹⁰ NUT 1969: 3

¹¹ Prop. 147 L (2012-2013)

¹² NOU 2007: 7

¹³ Riksadvokatens rundskriv nr. 3 (2018)

følge de retningslinjer og føringer han legger for straffesaksbehandlingen. For det andre vil Riksadvokatens føringer få større betydning for objektivitetskravets rettsstilstand, i mangel på føringer fra andre rettskilder.

Av relevant rettspraksis er det noen avgjørelser som knytter seg til oppgavens tema. I hovedsak har jeg konsentrert meg om avgjørelser fra Høyesterett, da den har høyere rettskildeværdi enn andre avgjørelser. Avgjørelser fra Lagmannsretten blir anvendt på områder hvor Høyesterett ikke har uttalt seg om gjeldende rett.

I tillegg til den nasjonale lovgivningen er Norge forpliktet til å følge bestemmelsene i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.¹⁴ I forskjell til nasjonal rett, er tilgang på forarbeider mindre når det gjelder konvensjonsbestemmelser. Tolkningen av uskyldspresumpsjonen i konvensjonsbestemmelsene vil således mest basere seg på både internasjonal og nasjonal rettspraksis. I arbeidet med uskyldspresumpsjonen har jeg også anvendt Grunnloven¹⁵ som grunnlovsfester konvensjonens uskyldspresumpsjon og dens forarbeider.

1.3 Begrepsavklaringer

Med etterforskning menes i denne oppgaven politiets undersøkelser for å finne ut om det foreligger et straffbart forhold, jf. straffeprosessloven §§ 224 og 226. Dette innebærer hele prosessen og alle etterforskningssteg i en etterforskning som er underlagt en polititjenestepersons arbeidsoppgaver. Fra operative polititjenestepersoner rykker ut til et åsted for en straffbar handling og starter politiarbeid på stedet¹⁶ til saken anses ferdig etterforsket og sendes over til politijurist.

Det finnes mange ulike polititjenestepersoner med politimyndighet, jf. politiloven § 20.¹⁷ Straffeprosesslovens kapittel 6, herunder § 55 a, setter rammer for polititjenestepersoner som innehar påtalekompetanse og er en del av påtalemyndigheten. Polititjenestepersoner skal i denne oppgaven forstås som resterende polititjenestepersoner som ikke nevnt straffeprosessloven § 55 a.

¹⁴ Lov 4. november 1950 Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK.).

¹⁵ Kongeriket Noregs 17. mai 1814 Grunnlov (Grunnloven).

¹⁶ Se Bjerknes & Fåhsing (2018), s. 16.

¹⁷ Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven).

1.4 Oppgavens videre fremstilling

I kapittel 2 vil jeg kort redegjøre for noen av rettsreglene for straffesaksbehandling. Straffeprosessloven, to grunnprinsipper og menneskerettighetene vil kort bli behandlet med det formål om å skape en grunnleggende forståelse av etterforskningens rettsgrunnlag hos leseren. Dette er en forutsetning for å forstå hensynet bak objektivitetskravet og uskyldspresumpsjonen. I kapittel 3 vil jeg se på straffeprosessloven §§ 226 tredje ledd og 55 a fjerde ledd som formulerer objektivitetskravet i norsk straffeprosess og hvordan bestemmelsene blir gjeldende for polititjenestepersoner.

I kapittel 4 vil jeg gå nærmere inn på uskyldspresumpsjonens betydning i objektiv etterforskning, både etter internasjonale forpliktelser i EMK og Grunnloven i norsk rett. Hovedvekten i kapitlet legges på sammenhengen mellom uskyldspresumpsjonen og objektivitetskravet. Avslutningsvis i kapittel 5 vil objektivitetskravet for polititjenestepersoner bli grundigere drøftet som en samlebetegnelse av EMK art. 6 og straffeprosessloven §§ 226 tredje ledd og 55a fjerde ledd.

2 Straffesaksbehandling

2.1 Politiets oppgaver under etterforskning

Politiet har mange ulike arbeidsfelt som innbefatter at polititjenesten er regulert av både forvaltningsmessige, ordensrettede, strafferettslige og straffeprosessuelle lover og regler.¹⁸ Politiloven § 1 slår fast at politiets ansvar og mål blant annet er å fremme og befeste borgernes rettsikkerhet gjennom håndhevende og forebyggende virksomhet. Lovens § 2 lister opp politiets oppgaver. Politiet skal både beskytte person, samt avdekke og forfølge straffbare forhold i samsvar med regler gitt i lov, jf. politiloven § 2. De regler det henvises til her er straffeprosess.

2.2 Straffeprosess

Straffeprosess er rettsreglene for straffesaksbehandling, og straffeprosessloven slår fast at ‘saker om straff behandles etter reglene i denne lov når ikke annet følger av lovgivningen ellers’, jf. straffeprosessloven § 1. To viktige hensyn for denne lovgivningen er at reglene skal være utformet slik at de fungerer til å avdekke og reagere mot straffbare forhold, og

¹⁸ Jf. politiloven, straffeloven, straffeprosessloven og forvaltningsloven.

reglene må ivareta rettsikkerheten til den som blir utsatt for en rettet mistanke om straffbare forhold. Reglene i straffeprosessen gjelder for politiet, påtalemyndigheten og domstolene.¹⁹ Særlig setter kapittel 18 "etterforskning" i straffeprosessloven rammer for politiets etterforskning av straffesaker. Strpl. § 226 første ledd bokstav a og b klargjør at etterforsknings formål blant annet er å skaffe de opplysninger som er nødvendige for å avgjøre spørsmålet om tiltale og forberede behandlingen av spørsmålet om straffeskyld og fastsettelse av reaksjon. Dette innebærer å skaffe de opplysninger som kan kaste lys over saken og hva som faktisk har skjedd, samt sikre bevismateriale for dette gjennom etterforskingsskritt.²⁰

2.3 Rettsprinsipper

I vurderingen av hvilke etterforskingsskritt som i den enkelte sak finnes påkrevd er det et "nokså vidt spillerom for feilvurderinger"²¹.

Straffeprosessloven kapittel 18 gir ingen uttømmende regulering av etterforskning og metoder, og fra en Høyesterettsdom i 1984 fremkommer det at lovgivingen her må suppleres med "almennelige rettsprinsipper som ligger til grunn for vår strafferettspleie".²² Rettsprinsippene i straffeprosessen består av flere enkeltstående regler og danner hovedlinjer av de viktigste trekkene ved regelverket. Prinsippenes oppgave er blant annet å fylle luker og hull i lovreguleringen.²³

Det er en rekke rettsprinsipper²⁴ som gjør seg gjeldende for reguleringen av etterforskning. Spesielt for denne oppgavens problemstilling er det tre prinsipper jeg ønsker å fremheve som gjenspeiler hensynet bak en objektiv etterforskning.

2.3.1 Den materielle sannhets prinsipp

I forarbeidene²⁵ til lovendringen av straffeprosessloven i 2013 presiserer lovgiver at det materielle sannhets prinsipp innebærer at målet med straffeprosessen er å komme frem til

¹⁹ Fredriksen (2018), s. 20.

²⁰ Skaflem, Norsk lovkommentar, note 1819 og 1820.

²¹ Kjelby (FEST-1998-ps-653), s. 657.

²² Rt. 1984 s. 1076, se s. 1079.

²³ Rui (JV-2014-382), s. 398-399.

²⁴ Blant annet *Prinsippet om forsvarlig saksbehandling*, *Partslighetsprinsippet* og *Konsentrasjonsprinsippet*, jf. Rui (JV-2014-382).

²⁵ Prop. 147 L (2012-2013), pkt. 3.5.

materielt riktige avgjørelser. Prinsippet skal ivareta rettssikkerhetshensynet og sørge for at skyldige dømmes og uskyldige frifinnes.²⁶ I dette ligger det at saksbehandlingsreglene for straffesaker skal utformes slik at avgjørelsene kan tas på grunnlag av det som faktisk har skjedd. To bestemmelser i straffeprosessloven som er utslag av prinsippet er formuleringen av objektivitetskravet i straffeprosessloven §§ 226 tredje ledd og 55 a fjerde ledd.²⁷ Et av hensynene bak objektivitetskravet er således at rettsavgjørelsene i straffesaker skal gjenspeile et materielt riktig resultat.

2.3.2 Favor defensionis-prinsippet

Et annet viktig prinsipp i straffeprosessen er Favor defensionis-prinsippet. I forarbeidene²⁸ fra 2016 til ny straffeprosesslov redegjør utvalget for at Favor defensionis-prinsippet innebærer blant annet at en siktet skal ha bedre rettigheter enn påtalemyndigheten under hovedforhandling, fordi påtalemyndigheten har flere ressurser under etterforskningen. To utslag av prinsippet er beviskravet og bevisbyrden i straffesaker. Beviskravet inneholder at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode og at forholdet må være bevist utover enhver rimelig tvil, som gjenspeiler uskyldpresumpsjonen. Bevisbyrden i straffesaker er det som hovedregel påtalemyndigheten som har, fordi tiltalte skal ikke bevise sin uskyld.²⁹ Bevisbyrden og beviskravet henger derfor sammen med etterforskningen, og gjør at det stilles krav til at etterforskningen skal skaffe de nødvendige opplysninger som trengs for å avgjøre spørsmålet om tiltale, straffeskyld og fastsettelse av reaksjon, jf. straffeprosessloven § 226.

2.3.3 Menneskerettsprinsippene

Menneskerettigheter er grunnleggende rettigheter ethvert individ har. Menneskerettighetene er blant annet forankret i EMK. Konvensjonen trådte i kraft i 1953 og er en av konvensjonene som har størst betydning når det gjelder menneskerettighetsaspektet i straffeprosessen³⁰. De menneskerettighetene som har betydning for straffeprosessen kalles sivile og politiske rettigheter, og setter grenser for hva staten, herunder politiet, kan gjøre overfor et hvert individ.³¹

²⁶ Rui (JV-2014-382), s. 401.

²⁷ Rui (JV-2014-382), s. 403

²⁸ NOU 2016: 24, s. 143.

²⁹ Rui (JV-2014-382), s. 432.

³⁰ Fredriksen (2018), s. 33

³¹ Fredriksen (2018), s. 31

I 1999 ble konvensjonen inkorporert gjennom menneskerettsloven³². Det følger av menneskerettsloven § 1 at "lovens formål er å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett". Menneskerettsloven stadfester at EMK gjelder som norsk lov og "skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning", jf. §§ 3 og 2. Dette innebærer at politiet og påtalemyndigheten ikke kan gjennomføre etterforskningen på slik måte at den strider mot menneskerettighetene. I menneskerettighetene finner vi uskyldspresumsjonen, som er en del av retten til rettferdig rettergang, jf. EMK art 6.

3 Objektivitetskravet

En objektiv etterforskning er således betydelig for målet med straffeprosessen, og henger sammen med beviskravet og bevisbyrden i straffesaker som utformer etterforskningens formål. Dessuten skal den objektive etterforskningen rette seg etter menneskerettighetene. I den videre rettergangen skal også kravet om objektivitet og uskyldspresumsjonen etterleves³³, og politiets etterforskning er avgjørende for å danne det bevisgrunnlag som skal brukes, jf. straffeprosessloven § 226 første ledd. I dag er objektivitetskravet for etterforskning blant annet lovhjemlet gjennom straffeprosessloven §§ 226 tredje ledd og 55 a fjerde ledd. Men hvordan skal egentlig bestemmelsene forstås for polititjenestepersoner i en etterforskning?

3.1 Straffeprosessloven § 226 tredje ledd

I innstillingen til ny straffeprosess fra 1978-1979³⁴ henviser lovgiver i § 226 til komitéens utkast § 231. I komitéens utkast³⁵ legges det frem at straffeprosessloven § 231 (lovens § 226) tredje ledd "inneholder prinsipplæringer som er tatt inn etter svensk mønster, jfr. RB kap. 23 § 4"³⁶. RB eller Rättegångsbalk³⁷ er den svenske lovgivningen for straffeprosess. Lovens § 4 første ledd første punktum lyder som følger: "En förundersökning skal bedrivas objektivt". Leddet inneholder således det samme som straffeprosessloven § 226 tredje ledd. Utover dette fremkommer det ikke hvordan objektivitetskravet skal tolkes i forarbeidene.

³² Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettighetsloven.)

³³ Jf. EMK art 6.

³⁴ Ot.Prp. nr. 35 (1978-1979), s. 183

³⁵ NUT 1969: 3

³⁶ NUT 1969: 3, s. 268.

³⁷ Rättegångsbalk av 18. juli 1942

Formuleringen av straffeprosessloven § 226 tredje ledd fra 1981 sees på som en lovfesting av objektivitetsprinsippet i norsk straffeprosess, og gjennom formuleringen i forarbeidene om at det er prinsipplerklæringer gis det uttrykk for at dette ikke innebar noen endring i norsk straffeprosess. Også den etter den gamle straffeprosessloven fra 1887 finner vi juridisk litteratur som omtaler objektivitetsprinsippet i norsk straffeprosess.³⁸

Straffeprosessloven § 225 stadfester at det er politiet som har ansvaret for å iverksette og utføre etterforskning, så bestemmelsen rammer polititjenestepersoner direkte. Etter nasjonal straffesaksinstruks³⁹ har etterforskere i politiet ansvar for at ens tildelte saker etterforskes i tråd med de gjeldende standarder og etterforskningsmetoder. Samt i samsvar med pålegg fra påtaleansvarlig eller etterforskningsleder, slik at kravet til blant annet objektivitet blir ivaretatt.

Straffeprosessloven § 226 tredje ledd lyder: ‘‘Er en bestemt person mistenkt, skal etterforskningen søke å klarlegge både det som taler mot ham og det som taler til fordel for ham’’.

Bestemmelsen retter seg mot etterforskningen når en bestemt person er mistenkt. Straffeprosessen har ingen formelle regler om hva som skal til for at en person regnes som mistenkt i en straffesak. Mistenkt er et uttrykk som brukes om en person som er under etterforskning uten at personen har fått status som siktet etter straffeprosessloven § 82. Videre legger straffeprosessloven § 224 første ledd til grunn at det er en etterforskning når det undersøkes om det foreligger et straffbart forhold. Det følger av ordet ‘‘skal’’ at det foreligger en plikt til å søke å klarlegge både det som taler mot ham og det som taler til fordel for ham. Dette fremkommer i mål- og prioriteringsrundskrivet fra 2016⁴⁰ hvor Riksadvokaten klarlegger at objektivitetskravet er ufravikelig. Det finnes således intet unntak.

I forhold til å ‘‘søke å klarlegge både det som taler mot ham og det som taler til fordel for ham’’, jf. straffeprosessloven § 226 tredje ledd uttaler Lagmannsretten⁴¹ i at det innebærer en plikt til å innrette etterforskningen slik både forhold som taler mot og for den mistenkte

³⁸ NOU 2007: 7, s. 94-95

³⁹ Nasjonal straffesaksinstruks (2020), s. 10

⁴⁰ Riksadvokatens rundskriv nr. 1 (2016), s. 12.

⁴¹ LG-2015-188751

avdekkes under etterforskningen. Både ‘innrette’ og ‘søke å klarlegge’ henviser således til selve gjennomføringen av etterforskningen.

Et eksempel vil være en etterforskning av en tyverisak med en bestemt mistenkt. Etterforskningen skal gjennomføres på en slik måte at man søker etter det faktum som taler for at den mistenkte har begått tyveriet og det faktum som taler for at han ikke har begått tyveriet.

3.2 Straffeprosessloven § 55 a fjerde ledd

Videre i straffeprosessloven finner vi § 55 a fjerde ledd som også formulerer objektivitetskravet. Bestemmelsen retter seg mot påtalemyndighetens tjenestemenn, som ikke innbefatter polititjenestepersoner som etterforsker straffesaker, jf. første ledd. Selv om bestemmelsen ikke direkte retter seg til polititjenestepersoner, er det påtalemyndigheten som har ansvaret for å lede etterforskningen. Polititjenestepersoner som etterforsker en straffesak plikter å etterforske i samsvar med pålegg fra påtaleansvarlig, slik at blant annet kravet til objektivitet blir overholdt.⁴² Den utvidende tolkningen tilsier dermed at bestemmelsen også blir gjeldende for polititjenestepersoner under en etterforskning.⁴³

Straffeprosessloven § 55 a fjerde ledd sier at påtalemyndighetens tjenestemenn skal opptre objektivt under alle sakens trinn, herunder etterforskning. Bestemmelsen ble tilføyd ved lovendring i 2013⁴⁴. Departementet viser at bestemmelsen har utspring fra straffeprosessloven § 226 tredje ledd og at objektivitetskravet for påtalemyndigheten allerede følger av god påtaleskikk.⁴⁵ Det følger således av ordet ‘skal’ at det foreligger en plikt til å opptre objektivt, og at det innebærer å søke etter både det som taler mot og til fordel for mistenkte. Det synes ikke å foreligge noe rettspraksis utelukkende knyttet til denne bestemmelsen.

Gjennom straffeprosessloven § 55 a fjerde ledd sikres således objektivitetsplikten til påtalemyndigheten som skal lede polititjenestepersoner på etterforskningsstadiet. Polititjenestepersonenes oppgaver og gitte pålegg fra påtalemyndigheten om gjennomføringen av etterforskning i straffesaker skal således følge objektivitetskravet. For å illustrere dette kan

⁴² Nasjonal straffesaksinstruks (2020), s. 10.

⁴³ NOU 2007: 7, s. 94.

⁴⁴ Prop. 147 L (2012-2013)

⁴⁵ Prop. 147 L (2012-2013), s. 174.

vi bruke eksempelsaken om tyveriet igjen. Påtalemyndigheten har ansvaret for etterforskningen av tyveriet, men det er polititjenestepersoner som gjennomfører selve etterforskningen. Påtalemyndigheten vil da kunne gi oppgaver til polititjenestepersonene om hvilke etterforskingsskritt som skal gjøres for å klarlegge om den mistenkte har begått tyveriet eller ikke. Gitt at påtalemyndigheten følger kravet om objektivitet når de gir oppgavene til polititjenestepersonene, ivaretar polititjenestepersonene objektivitetskravet ved å følge de gitte oppgaver.

3.3 Ny straffeprosesslov

Objektivitetskravet i straffeprosessloven § 226 tredje ledd formulerer ikke direkte "å være objektiv" på samme måte som straffeprosessloven § 55 a fjerde ledd gjør. I 2016 ble en utredning til ny straffeprosesslov avgitt til Justis- og beredskapsdepartementet⁴⁶.

Straffeprosessutvalget uttaler her om straffeprosessloven § 55 a at "objektivitetsplikten under etterforskningen bør reguleres særskilt"⁴⁷. Objektivitetsplikten under etterforskning strekker seg utover plikten til påtalemyndigheten og den gjelder alle som utfører etterforskning på påtalemyndighetens vegne, herunder polititjenestepersoner.⁴⁸ Lovforslaget⁴⁹ fra departementet innebærer å tilføye formuleringen "etterforskningen skal være objektiv" i bestemmelsen som gjelder objektivitetskravet i etterforskning.

Selv om ny straffeprosesslov ikke har tredd i kraft, kan vi slå fast at uttalelsene til departementet peker mot en sammenheng mellom objektivitetskravet i straffeprosessloven §§ 226 tredje ledd og 55 a fjerde ledd. Finnes en slik sammenheng mellom objektivitetskravet og uskyldspresumpsjonen?

4 Uskyldspresumpsjonen

Et prinsipp som har betydning for den norske straffeprosessen når det gjelder menneskerettighetsaspektet, er uskyldspresumpsjonen. Uskyldspresumpsjonen er et grunnleggende rettsstatsprinsipp som uttrykker at ingen skal bli konstatert skyldig på annen

⁴⁶ NOU 2016: 24.

⁴⁷ NOU 2016: 24, s 196.

⁴⁸ NOU 2016: 24, s 196.

⁴⁹ Se §13-5, jf. NOU 2016: 24, s. 45

måte enn ved avsagt dom etter at skyld har blitt bevist gjennom en rettferdig rettergang⁵⁰. Uskyldspresumpsjonen kommer til uttrykk både i EMK art. 6 nr. 2 og Grunnloven § 96.

4.1 EMK art. 6 nr. 2

Ut fra EMK art. 1 kan man si at EMK forplikter statene som adressater ‘‘De høye Kontraherende Parter skal sikre enhver innen sitt myndighetsområde de rettigheter og friheter som er fastlagt i del 1 i denne konvensjonen’’.

I dommen fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) *Allenet De Ribemont mot Frankrike*⁵¹ fra 1995 fremkommer det at den franske innenriksministeren og flere høytstående polititjenestemenn hadde uttalt seg offentlig om at klager var opphavsmann og medskyldig i et drap som var under etterforskning. Klager var ikke funnet skyldig av den franske domstolen på det tidspunktet uttalelsene fant sted. EMD anså dette som en uttalelse om klagers skyld og en krenkelse av EMK art. 6 nr. 2. EMD uttaler i denne saken ‘‘The Court considers that the presumption of innocence may be infringed not only by a judge or court, but also by other public authorities’’.⁵² Det må derfor forstås som at alle offentlige tjenestemenn, herunder polititjenestemenn som er etterforskere, er adressat for uskyldspresumpsjonen i EMK.

EMK art. 6 nr. 2 lyder: ‘‘Enhver som blir siktet for en straffbar handling, skal antas uskyldig inntil skyld er bevist etter loven’’. Formuleringen ‘‘etter loven’’ innebærer at straffeforfølgningen skal foregå på en ordnet måte og at forhåndsdømming skal unngås⁵³. Blant annet politiet skal stå for straffeforfølgningen som må gjennomføres på en upartisk, effektiv og saklig måte.⁵⁴ Det er således ikke etterforskernes oppgave å ta stilling til eventuell straffeskyld, og ytringer om skyld fra polititjenestepersoner kan derfor krenke uskyldspresumpsjonen. Vil handlinger slik som å innrette etterforskningen ensidig mot det som taler mot mistenkte regnes som skyld-ytringer og rammes av uskyldspresumpsjonen?

De fleste dommene jeg finner knyttet til EMK art. 6 nr. 2 i EMD tar for seg problemstillingen om i dømming av erstatning ved frifinnelse og uttalelser under etterforskning slik som nevnt i

⁵⁰ Aall (1995), s.368

⁵¹ *Allenet De Ribemont mot Frankrike* [J] no. 15175/89.

⁵² *Allenet De Ribemont mot Frankrike* [J] no. 15175/89, avsnitt 36.

⁵³ Johansen (TFR-2006-1), s. 5.

⁵⁴ Johansen (TFR-2006-1), s. 8.

Allenet De Ribemont mot Frankrike. I dømming av erstatning er domstolens ansvar, og faller ikke innenfor arbeidsoppgavene til politiet. Selv om uttalelser i offentligheten om skyld under en etterforskning rammer polititjenestemenn, anser jeg det ikke som en del av utførelsen av en etterforskning. Dette er problemstillinger som faller utenfor oppgaven, og vil således ikke bli drøftet videre. Av materialet fra EMD som jeg har gjennomgått finner jeg ingen dommer som behandler problemstillingen om uskyldspresumsjonen er krenket av etterforskningens manglende objektivitet. Finnes det egentlig en sammenheng mellom uskyldspresumsjonen og objektiv etterforskning i rettspraksis?

Uskyldspresumsjonen er et ledd av bestemmelsen som utgjør retten til rettferdig rettergang, jf. EMK art. 6. I dommen *Imbrioscia mot Sveits* fra 1993 legger EMD til grunn at det ikke følger av EMK art. 6 at den ikke appellerer til saksbehandlingen før selve rettsaken.⁵⁵ Videre i dommen *Salduz mot Tyrkia* fra 2008 uttrykker EMD når det gjelder forsvarerbistand etter EMK art. 6 nr. 3 at retten til en rettferdig rettergang er krenket når inkriminerende uttalelser har falt i løpet av politiavhør uten advokatbistand for siktede.⁵⁶ Det kan således forstås at det ikke bare er under selve rettsaken at prinsippene for rettferdig rettergang kan bli krenket, de kan også bli krenket på etterforskningsstadiet. EMD legger til grunn at det er særlig viktig idet bevisene som samles under etterforskningen vil komme frem i rettsaken.⁵⁷ Det synes at EMD med dette forstår en sammenheng mellom EMK art. 6 og etterforskning, men hvorvidt det innebærer uskyldspresumsjonen og objektiv etterforskning er uklart.

I *Virabyan mot Armenia*⁵⁸ fra 2012 blir både uskyldspresumsjonen i EMK art. 6 nr. 2 og objektivitet i etterforskning drøftet. Klager var siktet i en straffesak i Frankrike for vold mot politiet og hadde kommet med påstander om at han hadde blitt utsatt for tortur av politiet. Klager anførte at gjennomføring av en effektiv etterforskning mislyktes. EMD uttaler at det synes at etterforskningens eneste formål var å samle bevis som støtte for saken mot siktede for å tiltale han, og mente således at etterforskningen manglet den nødvendige objektivitet.⁵⁹ Videre i dommen blir det et spørsmål om art. 6 nr. 2 ble krenket av skyld-uttalelser som ble skrevet i begrunnelsen for henleggelsen av straffesaken mot klager⁶⁰. Selv om både mangel på

⁵⁵ *Imbrioscia mot Sveits* [J] no. 13972/88, avsnitt 36.

⁵⁶ *Salduz mot Tyrkia* [GC] no. 36391/02, avsnitt 55

⁵⁷ *Salduz mot Tyrkia* [GC] no. 36391/02, avsnitt 54

⁵⁸ *Virabyan mot Armenia* [J] no. 40094/05

⁵⁹ *Virabyan mot Armenia* [J] no. 40094/05, avsnitt 166-167.

⁶⁰ Se *Virabyan mot Armenia* [J] no. 40094/05, avsnitt 185.

objektivitet under etterforskningen og brudd på uskyldspresumpsjonen blir drøftet her, blir de ikke satt i sammenheng. Om mangelen på objektivitet bryter med uskyldspresumpsjonen ser ikke å være en problemstilling.

Også i norsk domstol finnes eksempler hvor objektivitet og uskyldspresumpsjonen blir drøftet i samme dom, men hvor det ikke blir dratt en sammenheng mellom objektivitetskravet og uskyldspresumpsjonen. En enstemmig kjennelse i Lagmannsretten fra 1999⁶¹ dømmer staten til å betale oppreisning til en siktet for behandlingen av en straffesak. Lagmannsretten uttaler at etterforskningen bar preg av ensidighet og tok sikte på å finne belegg for en hypotese basert på en beskyldning fra en medsiktet.⁶² Etterforskningen hadde nokså åpenbart ikke funnet sted med den objektivitet og nøytraliteten som siktede hadde krav på, jf. straffeprosessloven § 226 tredje ledd. I samme sak uttaler også lagmannsretten at det under etterforskningen fremkom uttalelser fra tjenestepersoner som ikke samsvarer med uskyldspresumpsjonen i EMK art. 6 nr. 2. Lagmannsretten drøfter her ikke uskyldspresumpsjonen i sammenheng med objektivitetskravet videre.

I denne saken ble det sendt et kjæremål til Høyesterett som ble avvist. Forsvarer anførte at uskyldspresumpsjonen ble mangelfullt behandlet i Lagmannsretten. Et enstemmig kjæremålsutvalg redegjør for at den eventuelle mangelfulle drøftelsen av uskyldspresumpsjonen ikke hadde betydning for utfallet av saken.⁶³ Det blir således et åpent spørsmål hvordan Lagmannsretten og Høyesterett videre ville behandlet problemstillingen.

4.2 Grunnloven § 96 andre ledd

Ved revisjon av Grunnloven i mai 2014⁶⁴ ble uskyldspresumpsjonen grunnlovfestet. Grunnloven § 96 andre ledd lyder: ‘‘Enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven’’.

Menneskerettighetsutvalget uttrykker at endringen fester ‘‘et særlig viktig rettsstatsprinsipp’’.

⁶⁵ Videre har Høyesterett lagt til grunn at bestemmelsen grunnlovfester innholdet i EMK art. 6 nr. 2 og at ‘‘innholdet og rekkevidden må fastlegges i lys av disse internasjonale

⁶¹ LB-1999-2852

⁶² LB-1999-2852, se *Lagmannsretten bemerket*

⁶³ HR-2000-671-U.

⁶⁴ Loven ble endret ved Stortingets vedtak 13. mai 2014, se forskrift nr. 628/2014.

⁶⁵ Dokument 16 (2011-2012), s. 130.

parallellene".⁶⁶ I en Høyesterettsdom fra 2016 fremkommer det derimot at Norge ikke er forpliktet til å legge likt beskyttelsesnivå til grunn som de internasjonale menneskerettighetskonvensjoner gjør.⁶⁷ Rettspraksisen fra EMD som har blitt gjennomgått i oppgaven vil derfor være gjeldene for tolkningen av uskyldspresumpsjonen i Grunnloven, men håndhevingen av bestemmelsen skal skje på det nivå menneskerettighetene er gjennomført i den norske retten.

Menneskerettighetsutvalget redegjør angående uskyldspresumpsjonen at det er av sentral betydning at uskyldige ikke blir straffeforfulgt eller domfelt. For å redusere risikoen for dette presiseres det at "ved etterforskning, påtale og domfellelse er det viktig at den utøvende og den dømmende makt forholder seg objektivt til bevis materialet og bekjemper forutinntatte holdninger".⁶⁸ Den utøvende makt er Regjeringen, herunder politiet og påtalemyndigheten. Det synes at uskyldspresumpsjonen med dette har en nær sammenheng med objektivitetskravet for polititjenestepersoner i norsk rett. Om konkrete handlinger i strid med objektivitetskravet under etterforskning bryter med uskyldspresumpsjonen synes ikke å fremkomme gjennom rettspraksis.

5 En felles tolkning

I Riksadvokatens rundskriv⁶⁹ fremkommer det at objektivitetskravet er forankret i EMK art. 6, straffeprosessloven §§ 226 tredje ledd og 55 a fjerde ledd og står sentralt for politiet og påtalemyndigheten ved all straffesaksbehandling. Riksadvokaten refererer således til den fullstendige artikkelen om retten til rettferdig rettergang, som innebærer uskyldspresumpsjonen. På bakgrunn av Riksadvokatens sammenligning av de tre bestemmelsene kan det synes at uskyldspresumpsjonen og kravet om objektivitet har en særlig sammenheng i norsk straffeprosess. Objektivitetskravet som er gjeldene for polititjenestepersoner som etterforsker straffesaker må derfor videre i oppgaven forstås som en felles benevnelse av de tre nevnte bestemmelser. Tolkningen av de videre rettskilder blir således gjeldende rett for EMK art. 6 og straffeprosessloven §§ 226 tredje ledd og 55 a fjerde ledd.

⁶⁶ HR-2014-2364-A, avsnitt 29 og HR-2014-2472-A, avsnitt 14.

⁶⁷ HR-2016-2554-P, avsnitt 69-70.

⁶⁸ Dokument 16 (2011-2012), s. 130.

⁶⁹ Riksadvokatens rundskriv nr. 2 (2016) og nr. 3 (2018)

5.1 Høy kvalitet

Gjennom Riksadvokatens rundskriv fremkommer det at kravet til objektivitet i straffeprosessen er et rettssikkerhetshensyn. Kravet om objektivitet kommer frem allerede i Riksadvokatens første mål og prioriteringsskriv for etterforskning i 1999 hvor ett av målene for straffesaksbehandlingen er høy kvalitet, som innebærer kravet om objektivitet.⁷⁰

Riksadvokaten formulerer samme år at juristene som leder etterforskningen må særlig rette oppmerksomhet mot rettssikkerhetshensyn slik som en objektiv etterforskning.⁷¹ Hva må således til for å skape høy kvalitet ved å etterleve kravet om objektivitet?

Gjennomgående i Riksadvokatens årlige mål og prioriteringsskriv for etterforskning på tidlig 2000-tallet⁷² finner vi målet om høy kvalitet. Kravet om objektivitet må være oppfylt for at kravet til kvalitet skal anses realisert. Det er ikke etterlevelse av objektivitetskravet alene som skaper høy kvalitet, men objektivitetskravet sammen med en rekke andre opplistede punkter. Riksadvokaten påpeker at i henhold til etterlevelse av kvalitet og objektivitet må det faktum som fremkommer i etterforskningsmaterialet være fullstendig og korrekt. Det må heller ikke være tvil om at både relevante omstendigheter til skade og til gunst for mistenkte blir avdekket under etterforskning.⁷³ Hva skal da til for at innhenting av bevis holder disse krav?

5.2 Innhenting og behandling av bevis

Når det gjelder innhenting av bevis redegjør Riksadvokaten for at etterforskning ikke skal låses til en hypotese og videre forsøke å bekrefte denne uten å se andre forklaringer.⁷⁴ Det skal således opereres med flere hypoteser gjennom etterforskningen, men en bevisstgjøring alene rundt hypotesebruk ikke er tilstrekkelig. Det ses som nødvendig å bruke hypoteser systematisk som et verktøy i etterforskningen⁷⁵. Et eksempel på feil bruk av hypoteser knytter seg til å velge ut en hovedteori. I rapporten om Monika-saken⁷⁶ blir det redegjort for at det bryter med objektivitetskravet hvis en hovedteori blir satt tidlig i saken, og ingen i etterforskningsgruppen stiller seg kritiske til teorien. Polititjenestepersoner som etterforsker

⁷⁰ Riksadvokatens rundskriv nr. 1 (1999)

⁷¹ Riksadvokatens rundskriv nr. 3 (1999)

⁷² Jf. Riksadvokatens rundskriv nr. 1 (2000), nr. 1 (2001) og nr. 2 (2002)

⁷³ Riksadvokatens rundskriv nr. 1 (1999), s. 4.

⁷⁴ Riksadvokatens rundskriv nr. 3 (2018), s. 21.

⁷⁵ Riksadvokatens publikasjoner nr. 3 (2015) og nr. 1 (2015).

⁷⁶ Riksadvokatens publikasjoner nr. 1 (2015)

en straffesak plikter således både å ikke peke ut en hovedteori tidlig saken og å stille seg kritisk hvis noen andre som tar del i etterforskningen peker ut en hovedteori.

I NOU 2007: 7 blir også hypotesebruk i forbindelse med objektivitetskravet redegjort for. I forhold til hypotesebruk skal det etterlyses holdepunkter som kan peke mot andre eller konkurrerende hypoteser og avvikende synspunkter i etterforskningen. Objektivitetskravet har også betydning for tolkningen av innhentede bevis, og når politiet skal foreta bedømmelse av troverdigheten til en forklaring kan ikke vurderingen bare knytte seg til det som enten taler for eller mot et bestemt resultat.⁷⁷ Polititjenestepersoner kan således ikke unnlate å tolke bevis i frykt for hva tolkningsresultatene vil tilsi.

Avhør er en stor del prosessen hvor bevis innhentes i en etterforskning. Riksadvokaten legger i 2016 frem at kravet til objektivitet skal etterleves gjennom kvalitativt gode avhør hvor blant annet polititjenestepersonen(e) som gjennomfører avhøret unngår å påvirke forklaringene til de som avhøres.⁷⁸ I HR-2018-1784-A fremkommer det derimot fra Høyesterett at det ikke bare er under gjennomføringen av avhør det er et krav om objektivitet, men likeledes i forberedelsesfasen. En polititjenestemann blir i høyesterettsdommen dømt uten dissens for tjenestefeil for å sende tekstmeldinger til siktede i en sak han etterforsket om hvordan han skulle forklare seg i politiavhør for å få saken henlagt.⁷⁹ Høyesterett bemerker at det ikke er tvilsomt at polititjenestemannen således brøt sine tjenesteplikter og at fremgangsmåten var helt i strid med hvordan etterforskningen skal foregå, jf. objektivitetskravet.⁸⁰ Å være objektiv som etterforsker stiller således krav om å ikke påvirke verken informasjonsinnhenting eller behandlingen av bevis.

For å tydeliggjøre dette går vi tilbake til eksempelsaken om tyveriet. Polititjenestepersonene som etterforsker saken plikter således å sette opp en rekke hypoteser for hva som kan ha skjedd, slik som tyveri, ikke tyveri, falsk anklage, selvtukt etc. Videre må de søke etter informasjon som peker mot de forskjellige hypotesene, uten å bestemme seg for en hovedteori. Under informasjonsinnhenting må polititjenestepersonene unngå å påvirke informasjonen. Videre må informasjonen testes opp mot de ulike hypotesene og bevis tolkes,

⁷⁷ NOU 2007: 7, s. 95

⁷⁸ Riksadvokatens rundskriv nr. 2 (2016)

⁷⁹ HR-2018-1784-A

⁸⁰ HR-2018-1784-A, avsnitt 59.

uavhengig av den subjektive oppfatningen til polititjenestepersonene. Strider det således ikke mot objektivitetskravet at en polititjenesteperson har en subjektiv oppfatning av saken?

5.3 Objektivitet som handlinger

I den enstemmige dommen LG-2015-188751 fra Lagmannsretten⁸¹ blir en tiltalt frifunnet for promillekjøring på bakgrunn av politiets etterforskning, til tross for sannsynlighetsvekt for tiltaltes straffeskyld. Lagmannsretten påpeker i forhold til objektivitetskravet at det er en viktig del av bevisbyrderegelen at det blant annet er politiets oppgave å føre bevis for tiltaltes straffeskyld og at det innebærer en plikt til å innrette etterforskningen slik både forhold som taler mot og for den mistenkte avdekkes. Det fremheves at polititjenestemannen på stedet unnlot å kontrollere forhold som kunne eventuelt avkreftet tiltaltes forklaring og at dette burde blitt gjort uavhengig av hans oppfatning på stedet.⁸²

Det synes således at det ikke er polititjenestepersonens oppfatning av saken, men hvordan man handler ut fra oppfatningene som har betydning for objektiviteten. Også Riksadvokaten legger til grunn den samme oppfatningen av å være objektiv og presiserer i 2018 at objektivitetskravet forutsetter å etterforske alle sider av saken på tross av sine oppfatninger, og være kritisk til prosessen hvor bevisene sikres og dens notoritet.⁸³ For å unngå at handlingene til polititjenestepersoner i en etterforskning påvirkes av den subjektive oppfatning stilles det krav til at etterforskningen ikke blir styrt av empatier, følelser eller private interesser.⁸⁴

Når det gjelder hva etterforskningen da skal styres av eller basere seg på har både Riksadvokaten og Lagmannsretten uttalt seg om dette. Både Riksadvokaten⁸⁵ og Lagmannsretten⁸⁶ legger til grunn at objektivitetskravet forutsetter at etterforskningen baseres på saklig grunn. I LB-1999-2852 presiseres det av en enstemmig lagmannsrett at etterforskningen var ensidig rettet mot teorier om siktedes motiv og psykiske tilstand. Dette var teorier det aldri fantes saklig dekning for og strider således mot objektivitetskravet. Det fremkommer fra Riksadvokaten at å basere etterforskningen på saklig grunn forutsetter en

⁸¹ LG-2015-188751

⁸² LG-2015-188751, se *Lagmannsretten bemerker*.

⁸³ Riksadvokatens rundskriv nr. 3 (2018), s. 23.

⁸⁴ Riksadvokatens rundskriv nr. 3 (2018), s. 21.

⁸⁵ Riksadvokatens rundskriv nr. 1 (2016)

⁸⁶ LB-1999-2582.

evne og vilje til å ta kritiske og faglige vurderinger rundt opplysninger.⁸⁷ Objektivitetskravet legger således også føringer for hva polititjenestepersoner kan basere sine vurderinger og handlinger på i en etterforskning.

6 Avslutning

Som tidligere nevnt oppfattet jeg kravet om objektivitet og uskyldspresumpsjonen betydning i objektiv etterforskning som uklar og motstridende til menneskets natur. Arbeidet med denne oppgaven har vist at den rettslige tolkningen av objektivitet ikke handler om den subjektive oppfatning.

Kravet som stilles til polititjenestepersoner om en objektiv etterforskning synes fra lovgiver å kunne tolkes ved en språklig forståelse av ‘søke etter det som både taler for og mot mistenkte’. Det synes at Riksadvokaten og i noen tilfeller rettspraksis, er de eneste som har sett det nødvendig å utdype en nærmere forståelse. Gjennom rettskildebildet i sin helhet blir den gjeldende rett for objektivitetskravet for polititjenestepersoner som etterforsker straffesaker grundig gjort rede for. Uskyldspresumpsjonens plass i objektiv etterforskning synes fortsatt noe uklar, men det fremkommer fra nasjonal rettspraksis og Riksadvokaten at det klart finnes en sammenheng. Spørsmålet om en polititjenesteperson kan bryte uskyldspresumpsjonen ved handlinger i etterforskningen som strider mot objektivitetskravet står fortsatt åpent.

Riksadvokaten bruker objektivitetskravet på samme måte som det ulovfestede prinsippet ved at han bruker ‘objektivitetskravet’ som en samlebetegnelse på rettferdig rettergang og uskyldspresumpsjonen, objektivitetskravet i etterforskning og objektivitetskravet for påtalemyndigheten. Denne sammenhengen mellom objektiv etterforskning og uskyldspresumpsjonen synes å være uklar utenfor nasjonal rett.

Gjennom rapporter og Riksadvokatens rundskriv fremkommer det at kravet om objektivitet har ingen unntak og innebærer for en polititjenesteperson en bevissthet, evne og vilje til å se en sak fra alle sider. Det setter krav om å ikke la seg styre av en subjektiv oppfatning, samt søke all informasjon slik at resultatet blir korrekt og fullstendig basert på saklig grunn.

⁸⁷ Riksadvokatens rundskriv nr. 1 (2016), s. 12.

Viktigheten av den gjeldende rett på dette området presiseres gjennom sentrale og fundamentale rettsstatsprinsipper som ligger til bakgrunn for Norge som den rettstaten vi er. Til tross for dette og et nokså tydelig regelverk ser vi stadig store justisfeil som nevnt i oppgavens innledning. Jeg finner få avgjørelser som dømmer polititjenestepersoner for brudd på objektivitetskravet, og det kan ses som at påtalemyndigheten som ansvarlig for straffesaker ilegges et større ansvar enn polititjenestepersoner. Også i rettskilder slik som forarbeider og rettspraksis synes jeg å finne at påtalemyndighetens objektivitetskrav er bedre representert. Kan det tyde på en ansvarsfraskrivelse for polititjenestepersoner? Og hvilke signaler sender det angående viktigheten av å overholde objektivitetsplikten som en alminnelig etterforsker?

7 Kilder og litteratur

7.1 Lover og forskrifter

Grunnloven (1814) Kongeriket Noregs 17. mai 1814 Grunnlov.

Rättergangsloven (1942:740) 18. juli 1942

EMK (1950) Lov 4. november 1950 Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.

Straffeprosessloven (1981) Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker.

Politolven (1995) Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet.

Menneskerettsloven (1999) Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett.

Endringslov til straffeprosessloven mv. (2013) Lov 21. Juni 2013 nr. 86 om endringer i straffeprosessloven mv. (behandling og beskyttelse av informasjon).

Kunngjøring av endringer i Grunnloven (2014) Forskrift av 14. mai 2014 nr. 682 Kunngjøring av Stortingets vedtak 13. mai 2014 om endringer i Grunnloven.

7.2 Forarbeider

NUT 1969: 3 *Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra straffeprosesslovkomiteen.* (Komiteen til revisjon av straffeprosessloven).

Ot.prp. nr. 35 (1978-1979) *Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesaksloven).*

NOU 2007: 7 *Fritz Moen og norsk strafferettspleie.*

Dokument 16 (2011-2012) *Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven.*

Prop. 147 L (2012-2013) *Endringer i straffeprosessloven mv. (behandling og beskyttelse av informasjon).*

NOU 2016: 24 *Ny straffeprosesslov.*

7.3 Rettspraksis

Imbrioscia mot Sveits [J] no. 13972/88, ECHR 24. november 1993

Allenet De Ribemont mot Frankrike [J], no. 15175/89, ECHR 10. februar 1995

Salduz mot Tyrkia [GC], no. 36391/02, ECHR 27. november 2008

Virabyan mot Armenia [J], no. 40094/05, ECHR 2. oktober 2012

Rt. 1984 s. 1076 (307-84).

HR-2000-671-U

HR-2014-2364-A

HR-2014-2474-A

HR-2016-2554-P

HR-2018-1784-A

LB-1999-2852

LG-2015-188751

7.4 Rundskriv og rapporter

Riksadvokatens publikasjoner (2015). *‘Monika-saken’ – læringsperspektiver.*

(Riksadvokatens publikasjoner nr.1/2015).

Riksadvokatens publikasjoner (2015) ‘ *Norsk politi og påtalemyndighets behandling av straffesakene mot Sture Bergwall – Hva kan vi lære? ’ ’ (Riksadvokatens publikasjoner nr. 3/2015).*

Riksadvokaten (publisert 7. juli 2017). *Oppfølging av Bergwall-rapporten*.

Hentet fra: <https://www.riksadvokaten.no/document/oppfolging-av-bergwall-rapporten/> (lest 6. april 2021)

Riksadvokaten. Politidirektoratet (revidert 2020) *Nasjonal straffesaksinstruks*.

Riksadvokaten (1999) *Prioriteringer for iverksetting og gjennomføring av etterforskning og mål for straffesaksbehandlingen* (Riksadvokatens rundskriv nr. 1/1999).

Riksadvokaten (1999) *Del II. Etterforskning*. (Riksadvokatens rundskriv nr. 3/1999).

Riksadvokaten (2000) *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen*. (Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2000).

Riksadvokaten (2002) *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen ved statsadvokatembetene*. (Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2002).

Riksadvokaten (2001) *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i politiet*. (Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2001).

Riksadvokaten (2016) *Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2016 – politiet og statsadvokatene*. (Riksadvokatens rundskriv nr.1/2016).

Riksadvokaten (2016) *Politiavhør*. (Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2016).

Riksadvokaten (2018) *Kvalitetskrav til straffesaksbehandlingen i politiet og ved statsadvokatembetene mv. (Kvalitetsrundskrivet)*. (Riksadvokatens rundskriv nr. 3/2018).

7.5 Litteratur

Aall, J. (1995) *Rettergang og menneskerettigheter*.

Bernt, J. F & Doublet, D. R. (1998) *Vitenskapsfilosofi for jurister: En innføring*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget.

Bjerknes, O. T. & Fahsing I. A. (2018). *Etterforskning: prinsipper, metoder og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.

Fredriksen, S. (2018). *Innføring i straffeprosess, 4. utgave*. Oslo: Gyldendal.

Johnsen, Jon T., ‘‘Hva ble Norge dømt for i Strasbourg?’’ *Tidsskrift for rettsvitenskap* 2006, s. 1 (TFR-2006-1).

Kjelby, Gert Johan, ‘‘Rettergangsbot for utilbørlig forhold i anledning etterforskning – noen synspunkt på domstolloven § 200, jf. §213 femte ledd’’ *Stat, politikk og folkestyre: Festskrift til Per Stavang* 1998, Alma Mater Forlag, s. 653-669 (FEST-1998-ps-653). Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/JUS/kjelby-gj-1998-01?from=NL/lov/1981-05-22-25/%C2%A7226>

Racklew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning: noen eksempler og forskningsbaserte mottiltak* (Doktoravhandling). Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo.

Rui, Jon Petter, ‘‘Straffeprosessen i perspektiv’’ *Jussens Venner* 2014, s. 382-443 (JV-2014-382). Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/JUS/rui-jp-2014-04?from=NL/lov/1981-05-22-25/%C2%A7226>

Skaflem, Ingolf, *Norsk lovkommentar: Straffeprosessloven*, note 1819 og 1820, Rettsdata.no (lest 5. februar 2021).